

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce

Autor práce: Michaela Červenková

Název práce: Jmenný gramatický rod – česko-maďarské experimentální srovnání

Rok: 2017

Oponent práce: Jan Křivan

1. Formulace cílů a jejich naplnění

Cílem práce bylo experimentálně ověřit na příkladu češtiny a maďarštiny předpoklad, zda se při konceptualizaci neživých objektů chovají jinak mluvčí jazyka s gramatikalizovaným rodem než mluvčí jazyka bez gramatikalizovaného rodu. Tento hlavní cíl bakalářské práce byl zvolen adekvátně, byl formulován srozumitelně jak v úvodu, tak v abstraktu práce, rozpracován a odůvodněn byl v 2. až 4. kapitole. Jeho naplnění je obsahem 5. kapitoly věnované popisu vlastního experimentu a bylo náležitě komentováno v závěru práce.

2. Klady práce

Obsah

Obsah práce jako celek hodnotím velmi pozitivně. Težiště práce spočívá ve vlastním empirickém výzkumu. Autorka na něm prokázala schopnost vytvořit design výzkumu, připravit si výzkumný materiál, získat respondenty (probandy), zpracovat data, analyzovat je a interpretovat. Za dílčí specifický klad považuji i autorčiny vlastní kritické připomínky k publikovaným studiím a „flexibilní“ zásahy do původně fixního designu vlastního výzkumu, tj. konkrétně například prověření vlivu počáteční hlásky na volbu jména pro neživý objekt (§ 5.4.3).

Styl a struktura

Práce je přehledně vystavěna. Kladně hodnotím, že autorka píše jednoduchým odborným stylem a myšlenky formuluje přívětivě vůči čtenáři. Autorka se zároveň orientuje v základní literatuře a shrnuje ji a interpretuje adekvátně, jen s drobnými formulačními nepřesnostmi. Oceňuji i autorské procedurální komentáře (např. „k experimentu této autorky se mi nepovedlo dohledat publikovanou studii“), které nic neskrývají a umožňují čtenáři nahlédnout do autorčiných postupů.

3. Nedostatky práce

Práce neobsahuje závažné nedostatky. Na bakalářskou práci nemohou být kladeny nároky jako na publikovaný článek v odborném časopise. Příkládám rozsáhlejší kritické připomínky, které zamýšlím jako motivaci pro autorku při další práci na tématu. Při jejich vypořádání by bylo možné uvažovat i o převedení současného výzkumu do publikovatelné podoby.

Kritické připomínky k obsahu

V § 2.4 bych doporučil pojem generického maskulina rozpracovat s využitím jiných zdrojů než Valdové. Ne/příznakovost je originálně pojem strukturní (neutralizace protikladu maskulina a feminina) a v kontextu výzkumu autorky je nutné se ptát, do jaké míry tato generická užití mají vliv na konceptualizaci různých situací. Pokud by se autorka tomuto tématu chtěla věnovat i v budoucnu, navrhuji zaměřit se na rozdíly v konceptualizaci rodu tam, kde čeština použije generické maskulinum a maďarština (samozejmě) bezrodou konstrukci, např. plurály v typicky femininním kontextu „učitelé na prvním stupni dostali přidáno“.

Na s. 16 autorka rozebírá výzkum Boroditské a na modelovém příkladu uvádí problém spočívající v tom, že probandi se v případě zapomenutí vlastního jména přiřazeného k danému objektu patrně snaží rod vlastního jména uhodnout. Zrovna uvedený příklad se mi nezdá nejvhodněji zvolen. Zdá se mi, že hádání na základě rodu by nemělo být problematické pro Boroditské hypotézu právě v té situaci, kdy objekt má vlastní jméno, které se neshoduje v rodě s názvem objektu v daném jazyce – nezapamatování a hádání by tu mělo konvergovat (tj. k hádání tu dojde právě jen ve chvíli, kdy si probandi jméno nepamatují). Osobně vidím problém spíše v opačné situaci (a tu bych doporučoval popsat jako příklad) – tj. Boroditsky se domnívá, že proband si jméno pamatuje, ale ve skutečnosti ho zapomene a rod místo toho uhodne. Tento efekt je možné opravdu rozpoznat jedině tak, že experiment zopakujeme v designu autorky práce, tj. bez prvních dvou fází výzkumné procedury (§ 5.4.1).

V § 5.2, kde se vysvětluje procedura experimentu, postrádám vysvětlení, proč nebyly zohledněny dva parametry pro výběr obrázků: (i) objekty středního rodu – podle mého názoru by takové objekty mohly sloužit jako dobrá kontrolní sada; (ii) objekty vytvořené přírodou vs. objekty vytvořené člověkem – ačkoliv autorka v § 4.3 rozebírá tento vliv na vnímání mužského a ženského, ve svém experimentu to nijak nezohledňuje; její vzorek má 21 objektů umělých a jen tři objekty živé.

Na s. 27 autorka píše o tom, že skutečnost, že u maďarských mluvčích jsou celkové poměry mužského a ženského hodnocení víceméně vyrovnané, by mohla být způsobena náhodou. Navrhuji, že by se mohlo jednat i o vliv designu výzkumu – pokud respondenti viděli celý soubor na jedné stránce, mohli intuitivně vyvažovat počet ženských a mužských hodnocení (tj. neodesílat příliš mnoho hodnocení jednoho typu).

Ke statistickému zpracování mám tuto připomínku (která je však relevantní i pro řadu publikovaných vědeckých studií, s nimiž se autorka mohla setkat). Autorka uvádí hodnotu p pro výsledky binomického testu u jednotlivých objektů. Tím správně ukazuje signifikantní a nesignifikantní rozdíly. To však samo o sobě nestačí. Pro poznání, do jaké míry lze věřit naměřenému rozdílu, čtenář potřebuje znát i intervaly spolehlivosti (ty je možné vložit i do podoby grafů). Intervaly ukáží, jak velký onen signifikantní rozdíl může být na 95 % hladině významnosti. U hodnocení obrázku zvonu v češtině bychom například zjistili, že mužské hodnocení se na základě naměřených dat s 95% pravděpodobností pohybuje v intervalu 60 % až 88 %.

Menší připomínka ke statistice: v § 5.4.3 by bylo vhodné uvést, z jakých dat a jakým způsobem je zmíněný statistický test počítán.

Na s. 34 autorka uvádí, že u klíče respondenti volili jméno Petr na základě asociace s květinou petrklíč. Je to možné, ale spojení Petra a klíče může vycházet již z toho, že klíč je atributem svatého Petra (ten je s klíčem i často zobrazován). Autorka pak píše, že nedostatkem její metody je to, že se v ní projevují jiné vlivy. Domnívám se, že to není problém; podobných vlivů se nikdy nelze zbavit docela. Důležité je tyto vlivy registrovat a zohledňovat při interpretaci. (Navíc pokud jde například o to, že v maďarské části dotazníku existuje převaha ženských respondentů nad mužskými, domnívám se, že autorce nic v budoucnu nebrání, aby vzorek cíleně rozšířila jen o mužské respondenty.)

Kritické připomínky ke stylu a struktuře

Přikládám několik doporučení:

Úvodní věta oddílu pod nadpisem by měla být autonomní a neměla by deikticky odkazovat na nadpis („autor tohoto experimentu“ v § 4.4, podobně také § 4.2). Je vhodné vylepšit některá příliš hovorová vyjádření (např. na s. 16 „půlka měla ženský rod ve španělštině“). Vzhledem k některým nevhodným užitím zájmena *jenž* doporučuji autorce uvozovat vztahné věty raději jen zájmenem *který*.

4. Otázky doporučené k rozpravě při obhajobě

1. Pokuste se kognitivně srovnat dva jevy, které jste odhalila ve výzkumu Boroditské (uhodnutí a zapamatování). Odkazují podle vás uhodnutí a zapamatování rodu ke stejným/podobným vnitřním kognitivním procesům, nebo ne?
2. Jak by mohly být do designu vašeho výzkumu zařazeny neživé objekty vyjádřené v češtině středním rodem a jak by bylo možné interpretovat hodnoty, které u nich v češtině a maďarštině naměříte?
3. Za předpokladu, že platí výsledky výzkumů z § 4.3, které výsledky mohly být nejvíce ovlivněny tím, že většina objektů v experimentu je vytvořených člověkem? Jak by mohl být v designu vašeho výzkumu zohledněn rozdíl přirozený vs. umělý neživý objekt?

5. Případné další vyjádření

Bakalářskou práci považuji za výbornou. Připomínkami bych rád autorku vybídl, aby se tématu věnovala i nadále, například v diplomové práci.

6. Celkové hodnocení a klasifikace

- a) Práce jednoznačně splňuje požadavky standardně kladené na bakalářskou práci.
- b) Doporučuji práci k obhajobě.
- c) Navrhuji klasifikaci: výborně.

Datum: 9. června 2017

Podpis: